

**Η Ιστορία σε άλλα λογοτεχνικά κείμενα:
Η περίπτωση της «Θεανούς» του Μιχαήλ Χωνιάτη**

Περίληψη: Το ποίημα του Μιχαήλ Χωνιάτη «Θεανώ» (458 εξάμετροι στίχοι), το οποίο, όπως προκύπτει από τον τίτλο του στον βατικανό κώδικα Ottob. Gr. 59 και από το περιεχόμενό του, γράφηκε στο νησί Κέα στα τέλη του 1210 ή στις αρχές του 1211, αποτελεί στο δεύτερο τμήμα του εγκώμιο του ποιητή για το νησί, που τον φιλοξένησε αρκετά χρόνια, ενώ περιέχει πολύτιμες ιστορικές πληροφορίες για την αντίσταση που πρόβαλαν οι Κείοι απέναντι στους Ιταλούς. Το ποίημα, ωστόσο, ιδιαίτερα στο πρώτο τμήμα του, αντικατοπτρίζει το συνδυασμό της χριστιανικής και της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και παιδείας στο πρόσωπο του λόγιου ποιητή, καθώς και την ενασχόλησή του με τις φυσικές επιστήμες, κυρίως τα μαθηματικά και τη γεωμετρία.

Ήδη ο τίτλος «Θεανώ», που παραπέμπει στη γνωστή πυθαγόρεια φιλόσοφο, *ένα όνομα ιεροπρεπές*, καθιστά το ποίημα *ταιριαστό σε έναν γέροντα ιερέα*, όπως λέει ο ίδιος ο Χωνιάτης στο επίγραμμα που προτάσσει του ποιήματος, με το οποίο παρουσιάζει στον αναγνώστη εκτός από το όνομα και τον χαρακτήρα του ποιήματος, ο οποίος είναι *ταυτόχρονα παιγνιώδης και σοβαρός*.

Στο πρώτο τμήμα του ποιήματος η θέα της συκιάς στα πρόθυρα του σπιτιού του ποιητή αποτελεί αφορμή για φιλοσοφική αναζήτηση, αλλά και για μια ιστορική αναδρομή στην αρχαιότητα, της οποίας τα κεντρικά σημεία είναι τα εξής, με τη σειρά που εμφανίζονται στο ποίημα:

1. Η συκιά είναι ανώτερη από την κολοκυθιά του Ιωνά και από το χρυσοφόρο πλατάνι του Ξέρξη.
2. Η προέλευση της συκιάς από την Αρχαία Αθήνα του Ερεχθέα και η ιδιαίτερη σημασία των σύκων για τους Αθηναίους. Η θέση των σύκων πάνω στην αττική *είρεσιώνη*.

3. Η σκιά του Χωνιάτη (σαν τη Θεανώ) τον μυεί στην πυθαγόρεια φιλοσοφία των αριθμών. Η ίδια εικονίζει τη γέννηση των αριθμών από τη μονάδα, η δε σκιά της που είναι δισδιάστατη εικονίζει τη διάχυση του σημείου προς δύο μόνο κατευθύνσεις.
4. Η ξεχωριστή θέση της σκιάς στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη.

Στο δεύτερο τμήμα, που είναι αφιερωμένο στο νησί της Κέας που φιλοξενεί τον ποιητή, αναφέρονται παραδείγματα ευγνωμοσύνης για τη φιλοξενία από την Παλαιά Διαθήκη.

Στη συνέχεια ονομάζονται οι αρχαίες πόλεις του νησιού και οι σπουδαίοι γόνοι του: ο ποιητής Σιμωνίδης, ο ιατρός Ερασίστρατος, οι σοφοί Βακχυλίδης και Πρωταγόρας.

Ακολουθεί η αντίσταση της Κέας στους πειρατές με τη βοήθεια του φυσικού της τοπίου.

Το κυριότερο, όμως, είναι ότι οι κάτοικοί της, ευκίνητοι, κομψοί, με υγιεινή διατροφή, ορεσίβιοι και ανδρείοι, αντιστέκονται στους πολυάριθμους και βαριά οπλισμένους Ιταλούς που έχουν κυριέψει την ηπειρωτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο, την Εύβοια και την Κρήτη, αλλά, χάρη στην Κέα, όχι και τις Κυκλάδες.

Ο ποιητής κλείνει το ποίημα με την ευχή ο Θεός να σώζει την Κέα για πάντα, αλλά και να αποτελέσει η αντίστασή της την «αρχή» για την απελευθέρωση της Βασιλεύουσας.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα προσπαθήσω να εξαγάγω συμπεράσματα σχετικά με την ακρίβεια και την αντικειμενικότητα των ιστορικών πληροφοριών που περιέχονται στο δεύτερο τμήμα του εν λόγω ποιήματος, με βάση άλλες βυζαντινές ιστορικές πηγές.

Λέξεις-κλειδιά: Αρχαία Αθήνα, Κέα, εγκώμιο, αντίσταση, Ιταλοί/Βενετοί

History in other literary texts: The case of Michael Choniates' "Theano"

Abstract: Michael Choniates' poem "Theano" (458 hexameter verses), which, as is clear from its title in the Vatican codex Ottob. Gr. 59 and from its content, was written on the island of Kea in late 1210 or early 1211, is in its second part a eulogy of the poet for the island, which hosted him for several years. It contains valuable historical information about the resistance of the Ceans against the Italians. The poem, however, particularly in its first section, reflects the combination of Christian and ancient Greek philosophy and education in the person of the learned poet, as well as his interest in the sciences, especially mathematics and geometry.

Already the title "Theano", which refers to the famous Pythagorean philosopher, *a name that is sacred*, makes the poem *suitable for an old priest*, as Choniates himself says in the epigram that precedes the poem, with which he presents to the reader, apart from the name, the character of the poem, which is both *playful and serious*.

In the first section of the poem "Theano", the sight of the fig tree at the doorstep of the poet's house triggers a philosophical quest, but also a historical retrospective in antiquity, the central points of which are the following, in order of appearance in the poem:

1. The fig tree is superior to Jonah's gourd and to Xerxes' golden plane tree.
2. The origin of the fig tree from the Ancient Athens of Erectheus and the special significance of figs to the Athenians. The place of figs on the Attic εἰρεσιώνη.
3. Choniates' fig tree (like Theano) initiates him into the Pythagorean philosophy of numbers. The fig tree itself represents the birth of numbers from unity, and its shadow, which is two-dimensional, represents the diffusion of the point in only two directions.
4. The distinct place of the fig tree in the Old and New Testaments.

In the second section, which is dedicated to the island that hosted the poet, examples of gratitude for hospitality from the Old Testament are given.

The ancient cities of the island and its great offspring are then named: the poet Simonides, the physician (doctor) Erasistratus, the wise men Bacchylides and Protagoras.

This is followed by Kea's resistance to pirates with the help of its natural landscape.

The main thing, however, is that its inhabitants, agile, elegant, with a healthy diet, highlanders and brave, resist the numerous and heavily armed Italians who have conquered mainland Greece and the Peloponnese, Euboea and Crete, but, thanks to Kea, not the Cyclades.

The poet closes the poem with the wish that God will save Kea forever, but also that its resistance will be the "beginning" for the liberation of the Queen of Cities.

In this paper I will try to draw conclusions about the accuracy and objectivity of the historical information contained in the second section of this poem, based on other Byzantine historical sources.

Keywords: Ancient Athens, Kea, praise, resistance, Italians/Venetians